

Светло дигитално бъдеще за българското училище?

В търсене на подходящата среда за утвърждаване на дигиталното обучение в България

Йордан Йосифов

В някои страни, особено в Европа се засилва усещането, че световната здравна кризата, поне засега, е овладяна, но нейните последици тепърва ще се проявяват в различни обществени сфери и публични сектори. Навлизат и се утвърждават термини като „нова нормалност“ (например в Испания) и „метър и половина общество/метър и половина икономика“ (например в Нидерландия). Има широко съгласие, че кризата катализира ключови преобразования поне в няколко сектора и един от тях е образованието. Промени, за които се е говорило от години се случиха внезапно и практически без планиране. Преходът от присъствено, класическо училищно преподаване към неприсъствен дигитализиран учебен процес беше направен в рамките на седмица-две. Случи се в образователните системи на много страни включително и в българските училища. Не е ясно, обаче, доколко устойчиво ще е това развитие, поне в България. Дали българската образователна система ще запази поне част от дигиталното преподаване след като учениците се върнат в училище, остава открит въпрос.

Всеки опит да се оценят шансовете за подобно развитие, трябва да се предшества от поне две уточнения. Първото е, че образованието има не само обучителна функция, то има и възпитателна и социализираща функции и поне в България те са и нормативно закрепени в Закона за предучилищно и училищно образование. Затварянето на училищата де факто ограничи образованието само до обучение в неприсъствена, дистанционно-дигитална форма. Там, където дигитализирането проработи, образование по необходимост бе/е сведено само до обучителната си функция. Необходимостта от присъствието на учениците в училище и в България и другаде продължава да съществува, най-малкото заради социализиращата и възпитателната функции на образованието. Така че, успешното дигитализиране на обучителната функция по никакъв начин не ни приближава към отмиране на училището като образователна институция; по-скоро, то създава възможност за префокусиране на усилията в самото училище, за преформатиране на учебния процес, за по-добро използване на наличните ресурсите и за напредък в много други аспекти.

Второто уточнение произтича от очевидното обстоятелство, че процесът на бърза и непланирана дигитализация на част от обучителния процес се случи почти паралелно в много страни по света. Навярно е неизбежно, ако не всички, то поне определен брой образователни системи да запазят, а някои и да разширят и надградят направеното по отношение на дигитализацията и дистанционното преподаване. Какви са шансовете да видим подобно развитие в България? Навярно, не много големи. За да продължи успешно процесът на дигитализация на обучението в българското училище, са необходими поне три фактора: политическа воля, административен капацитет и обществена подкрепа. Вероятно всеки, който се е занимавал професионално с проблемите на образованието в България през последните години споделя скромен оптимизъм по отношение на първото и силен скептицизъм по отношение на второто. Но как стои въпросът с обществената подкрепа? В двата месеца на извънредното положение са появили няколко публикации, от които струеше задоволство и дори изненада от добрия старт и добрия прием на дистанционното обучение¹. Вероятно единственото национално изследване² по темата е правено от Маркет Линкс. Този текст анализира данните предоставени от Маркет Линкс от гледна точка на въпроса дали има обществена и най-вече *родителска* подкрепа за (поне частично) запазване на дистанционно-дигиталното обучение за българските ученици и след като училищата отворят.

¹ За съжаление невинно от медийните изяви и публикациите стана ясно дали авторите им правят разлика между „обучение“ и „образование“.

² Съвместно национално проучване на БТВ и Маркет ЛИНКС, проведено сред 1032 лица над 18 г., в периода 25-30 април по метода на телефонната и онлайн анкета. Коментиранияте по-долу резултати са за подсъвкупността на родители на ученици, n=198. Индикаторите са регистрирани под формата на съгласие с твърдения по скала от 0 – „изобщо не съм съгласен“, до 10 – „напълно съгласен“.

Резултатите вдъхват не повече от предпазлив оптимизъм за родителска подкрепа за дигитализацията на учебния процес в българското училище. В много отношения данните са разнопосочни и техният анализ показва, че поне към момента битката за спечелването на сърцата и умовете българите и най-вече на българските родители за каузата на дигиталното обучение далеч не е приключила. По-долу са представени и анализирани отговорите на родителите, които имат деца в училище и респективно непосредствени наблюдения и опит от дигитално-дистанционна форма на обучение.

Един почти безспорен резултат от затварянето на училищата е нарасналият ангажимент на по-голяма част от родителите към ученето на техните деца. Твърдението в ситуация на дистанционна форма на обучение се налага да бъде много повече ангажиран с учебния процес³ се споделя в някаква степен от почти две трети от респондентите-родители (63%) срещу само 23,1%, които са повече или по-малко несъгласни с него. Преди три години българският евродепутат Асим Адемов инициира кампанията „Да върнем родителите в училище“⁴. Парадоксално, оказва се, че това, което помага да се ангажират родителите в по-голяма степен с учебния процес на децата си е затварянето на училищата. Отново, отказът от присъствено образование, т.е. такова протичащо в училище не е дори сред теоретичните опции, така че, когато по необходимост се отиде отвъд иронията, която българската образователна система понякога успява да генерира с лекота, се виждат няколко от спецификите на по-високата родителска ангажираност. Самата формулировка на твърдението, а именно, че на родителите им се „налага да бъдат много повече ангажирани“ не означава непременно, че във всички случаи става дума за осъзната и търсена ангажираност и мотивация за подкрепа. Ситуацията е извънредна и налага извънредна ангажираност; но остава въпросът дали тя ще остане и след като училищата отворят. Ако в действителност ангажираността на родителите е *наложена*, то запазването на елементи от дигиталното обучение може да увеличи риска за учениците, чиито родители не са достатъчно мотивирани или нямат времето и ресурсите да бъдат ангажирани в необходимата степен с учебния процес на своите деца.

На този фон, родителите дават поне два положителни сигнала за шансовете на дигиталното обучение в България. Първият е по отношение на тяхната обратна връзка за уменията на учителите да работят в дигитална среда. Повече от две трети от родителите (67,7%) са по-скоро съгласни с твърдението, че в условията на дистанционно обучение учителите се справят много добре с преподаването на материала⁵; по-скоро несъгласни са 20,6%. Ако се заеме терминология от сферата на политологията, тези резултати навярно могат да се тълкуват като вот на доверие от страна на родителите към учителите по отношение на дигиталното преподаване. Като цяло родителите оценяват положително капацитета на учителите да преподават в дигитална среда, но дори там, където родителите са най-оптимистично настроени със сигурност остава усещането за необходимост от още подготвителна работа.

Вторият положителен сигнал подаван от родителите е донякъде и самооценка. Почти всички родители (91,2%) са склонни да смятат, че в една или друга степен децата ми са осигурени с необходимите устройства и интернет връзка за провеждането на дистанционното обучение⁶. Тези, които в някаква степен не са съгласни с това твърдение са само 4,8%. Посланието, което родителите пращат е, че те в огромната си част са готови да посрещнат дигитализацията на обучението на своите деца поне по отношение на материалната (устройства) и инфраструктурна (достъп до интернет) обезпеченост. Тази преценка беше частично потвърдена и донякъде коригирана от министъра на образованието, според когото делът на учениците, които „не бяха обхванати ефективно в дистанционно обучение“ е 10-11 %⁷. Споменатият дял не е толкова висок и е напълно мислимо тези ученици и техните родители да получат съответната (материална) помощ, за да се осигурят устройства и достъп до интернет. Но дори да се приеме, че проблемът с материалната и инфраструктурна обезпеченост е решен или най-малкото - преодолим, това не бива да създава свръх-позитивни очаквания. Посрещането на материалните нужди свързани с дигиталното обучение от страна на родителите съвсем не гарантира, че тяхното дете няма

³ Повече информация за кампанията може да се намери на нейната Фейсбук-страница: <https://www.facebook.com/ParentsInSchool/>

⁴ Интервю на Красимир Вълчев, Министър на Образованието и Науката по Нова Телевизия, излъчено на 24 май 2020. Налично онлайн, източник: <https://nova.bg/news/view/2020/05/24/288809/вълчев-българските-учители-заслужават-да-бъдат-аплодирани/>

да изостане в образователното си развитие. Изследване, проведено по същото време (април 2020) в Нидерландия от Амстердамския Университет⁵ предупреждава, че „първоначалните резултати дават първите индикации, че затварянето на училищата в Нидерландия вероятно ще доведе до силни ефекти по отношение на неравенството на образователните възможности“. Тук става дума отново за цялостния капацитет и мотивация на родителите да подкрепят децата си в условията на дигитално дистанционно обучение, което отива далеч отвъд осигуряване на устройства и интернет-свързаност. Ако това е предизвикателство за страна като Нидерландия, то със сигурност към рисковете от утвърждаване и усилване на неравенствата, които могат да бъдат възпроизведени през българската образователна система трябва да се подходи изключително сериозно.

Дотук бяха разгледани отделни елементи или предпоставки влияещи на отношението на родителите и на тяхната позиция по отношение на дистанционното дигитално обучение в условията на криза. Данните за родителските реакции на следващите две твърдения дават възможност анализът да се фокусира върху сърцевината на въпроса дали е постижима широка и силна обществена подкрепа за устойчиво дигитализиране на обучителния процес в българското училище. Попитани дали дистанционното обучение може да бъде поне толкова добро, колкото присъственото, родителите са разделени практически поравно. 43,7% по-скоро са съгласни, че в тази форма на обучение нивото на усвояване на знания е напълно сравнимо с това в училище“ докато 43,8% са по-скоро несъгласни. Този паритет означава, че дори отделни аспекти и елементи от дистанционното обучение (забележете, че твърдението е фокусирано върху „*усвояване на знания*“) да се приемат положително от родителите в условията на криза, със сигурност няма обществен консенсус, че дигитално-дистанционното обучение в българското училище *е тук, за да остане*. Нещо повече, тези, които въобще не са съгласни с това твърдение са почти три пъти повече отколкото тези, които са напълно съгласни – 19.1% срещу 6,7%. Това съотношение между твърдите привърженици на двете крайни позиции означава, че ако въобще ще се състои, общественият дебат за по-смело навлизане на дигиталното и дистанцирано обучение в условията на присъствено училищно образование няма да бъде нито лек, нито кратък. С други думи масовото навлизане на обучителни приложения и други дигитални средства в домовете на българските ученици в степента, в която това се случи докато училищата бяха затворени се приема по-скоро като временен компромис наложен от обстоятелствата. Все пак по-голямата част от родителите са склонни да се направи предпазлива крачка напред. 54,9% от тях се съгласяват в една или друга степен с твърдението, че отделни елементи от сегашното дистанционно обучение трябва да станат част от обучението в бъдеще“ докато цели 31% по-скоро не мислят така. Съотношението в полза на подкрепящите утвърждаването на дигитализацията родители на пръв поглед изглежда значително. Но като се има предвид, че почти една трета от родителите не са склонни да приемат дори *отделни елементи на дистанционно обучение* става ясно, че по никакъв начин не може да се говори за достигане на необходимия праг от родителска подкрепа за запазване и продължаване на процеса на дигитализация на обучението отвъд периода на извънредни мерки. Не само, че родителската подкрепа не е категорична, но и се виждат статистически значими разлики в географско-демографски аспект. Докато в София привържениците са категорично повече от противниците (70,3% срещу 14,5%), то при жителите на селата по-скоро имаме паритет между двете групи - 40,8% са срещу докато 36,7% от родителите подкрепят в една или друга степен запазването на елементи от дистанционното обучение.

Като цяло данните на Маркет Линкс потвърждават, че общо взето има относително позитивни нагласи към обучението в дигитална среда, но в никакъв случай не може да се говори за категорична подкрепа за бързо и решително преминаване към дигитализация (поне) на обучителния компонент от образователния процес в България. При това отново тук става дума само за спечелването на родителската подкрепа за един такъв преход. Този анализ дори и не се докосва до въпроса за административния капацитет на образователната система да планира, осъществи и поддържа дигитализацията в училище.

---

⁵ Bol, T. (2020). “Inequality in Homeschooling During the Corona Crisis in the Netherlands. First Results from the LISS Panel.” SocArXiv. April 30. [link] [pdf]

И накрая, едно предположение вместо заключение. Представеното до тук не означава, че дигиталното обучение няма да навлезе масово в българското училище, а по-скоро поставя въпросите кога и как това ще се случи. Както вече беше отбелязано в началото, бързи, решителни и относително успешни стъпки към преминаване на обучението в дигитална среда бяха направени в много страни. Поне някои от тях със сигурност ще оползотворят натрупания опит не само, за да продължат да адаптират образователните си системи към предизвикателствата на времето, но и да решават структурни проблеми като, да кажем, недостига на учители. Друг аспект, по отношение на който принудителният експеримент с дигитализацията на обучението отваря много възможности е индивидуализацията на обучението. За това, че все още доминиращият образователен модел е създаден за едни отминали времена, когато фокусът е бил върху стандартизирана подготовка, а не върху развиването на индивидуалните възможности на ученика, е изговорено много⁶. Една от неизбежните промени в образованието е свързана с преминаването към индивидуализиране на учебния процес, поне по отношение на неговия обучителен компонент. Ако досега се е считало, че е въпрос на време това да се случи, кризата показва, че това развитие вече чука на вратата.

Логично е да се очаква, че колкото по-големи са политическата воля, административният капацитет и обществената подкрепа, толкова по-бързо ще протичат промените на адаптиране на образованието към социално-икономическото развитие. Страните, в които тези фактори са налични, ще са (отново) световните лидери в образованието и техните ученици ще имат нарастващо конкурентно предимство в сравнение със своите връстници в останалите държави. Не е трудно да се предвиди, че други страни рано или късно ще ги последват.

Не следва да имаме прекалено големи очаквания, че България скоро ще се нареди сред страните, които определят глобалните тенденции в образованието. Но ако обществените - и най-вече родителските - нагласи започнат да се възприемат като един от стимулите за добре планиран и осъществен процес на дигитализацията на обучителната функция в българското училище, шансовете на България да се превърне страна, която относително рано влиза в крак с глобалните тенденции в сферата на образованието могат да нараснат.

---

⁶ Някои от най-влиятелните презентации в сферата на образованието адресират този проблем. Виж например Митра, С., Build a School in the Cloud (2013) https://www.ted.com/talks/sugata_mitra_build_a_school_in_the_cloud?referrer=playlist-ken_robinson_10_talks_on_educ#t-53040